ननुक्षरायाःप्रकृतेरक्षरत्वंक्षरंप्रधानंक्षरःसर्वाणिभूतानीतिश्रुतिस्मृतिप्रसिद्धिविरुद्धमित्याशंक्याह सर्गेति तस्याःक्षरत्वेसंसारस्यांतवत्त्वंस्यात् तच्चनांतोनचादिर्नचसंप्रतिष्ठेतितदानंत्यस्मृतिविरुद्धं क्षरत्वश्रुत्यादि कंतुप्रतिक्षणपरिणामित्वमात्रान्नतुप्रवाहोच्छेदादितिभावः प्रवाहानुच्छेदमाहार्थेन तदेतदिति ॥ १३ ॥ जीवस्याप्यक्षरत्वमाह गुणानामिति पंचविंशकंचिदाभासमपिगुणानांक्षेत्रमुत्पत्तिस्थानमाहुः कुतः परस्परमधिष्ठानात् चिच्छायामनवाप्यनकेवलाप्रकृतिर्वाप्रकृतिरूपमुपाधिमनवाप्यकेवलःपुरुषोवामहदादीन्स्रष्टुमुत्सहतेकिंतुपरस्परानुग्रहेणैवेत्यर्थः अतःपंचविंशस्यापिक्षेत्रत्वात्प्रकृतिवदक्षरत्वमिति भावः ॥ १४ ॥ उभयोःक्षरत्वमाह यदात्वित्यादिना गुणजालंप्रकृत्यादिअव्यक्तात्मनिअहमनुभवागोचरेशुद्धेब्रह्मणिसंक्षिपेत्प्रविलापयेत्योगी तदेति उपाधिनाशमनुआभासोपिनश्यतीतिद्वयोरपिक्षरत्वं ॥ १५ ॥ ननुपंचविंशस्यलयेनैरात्म्यंस्यादित्याशंक्याह गुणाइति यथामहदादीनांप्रकृतौलयेयथैकाप्रकृतिःप्रलयेशिष्यते एवंक्षेत्रज्ञःपंचविंशोपितत्क्षेत्रेस्वोत्पत्तिस्थानेषड्विंशेसंप्रलीयते अतआभासस्य

सर्गप्रलयधर्मत्वादव्यक्तंप्राहुरक्षरं॥ तदेतद्गुणसर्गायविकुर्वाणंपुनःपुनः ॥ १३ ॥ गुणानांमहदादीनामुत्पत्तिश्चपरस्परं ॥ अधिष्ठानात्क्षेत्रमाहुरेतत्तत्पंचविंशकं॥ १४॥ यदातुगुणजालंतदव्यक्तात्मनिसंक्षिपेत्॥ तदासहगुणैस्तैस्तुपंचविंशोविलीयते ॥ १५॥ गुणागुणेषुलीयंतेतदैकाप्रकृतिर्भवेत् ॥ क्षेत्रज्ञोपियदातातत्क्षेत्रेसंप्रलीयते॥ १६॥ तदाक्षरत्वंप्रकृतिर्गच्छतेगुणसंश्रिता॥ निर्गुणत्वंचवैदेहगुणेष्वप्रतिवर्तनात् ॥१७॥ एवमेवचक्षेत्रज्ञःक्षेत्रज्ञानपरिक्षये॥ प्रकृत्यानिर्गुणस्त्वेषइत्येवमनुशुश्रुम ॥ १८ ॥ क्षरोभवत्येषयदातदागुणवतीमथ॥ प्रकृतिंत्वभिजानातिनिर्गुणत्वंतथात्मनः ॥ १९॥ तदाविशुद्धोभवतिप्रकृतेःपरिवर्जनात्॥ अन्योहमन्येयमितियदाबुध्यतिबुद्धिमान्॥ २० ॥ तदैषतत्त्वतामेतिनचापिमिश्रतांव्रजेत्॥ प्रकृत्याचैवराजेंद्रमिश्रोत्यन्यश्चदृश्यते॥२१॥

लयेपिमुख्योननश्यतीतिननैरात्म्यवादप्रसंगः यदातदेतिचउभयत्राध्याहारः तदैकाप्रकृतिरित्यस्यानुकर्षश्चोत्तरार्धे ॥१६॥ तदेति यदात्वसंप्रज्ञातेपुरुषोनिर्गुणंप्राप्नोति हेवैदेह वैइतिपृथक्पदंवा तदाप्रकृतिरपिक्षरत्वंविनाशित्वंगच्छते आर्षस्तङ् गुणसंश्रितामहदादिभिःसहिता तत्रक्षरत्वेहेतुः देहगुणेष्वप्रतिवर्तनादिति देहाश्रितेषुश्रोत्रादिषुप्रतिविषयंवर्तनंतदभावात् ॥ १७ ॥ अयमेवन्यायःक्षेत्रज्ञेपीत्याह एवमितिक्षरत्वंगच्छतेइत्यनुषंगः कार्येणाहंकारेणास्तित्वंगम्यते यथानद्याःपूरेणउपरिदेशेदृष्टिमत्त्वंपूराभावेतदभावःएवंगुणानामप्रवृत्तेरप्रकाशाच्चप्रकृतिक्षेत्रज्ञौनश्येते तत्रापिक्षेत्रज्ञेविशेषमाह प्रकृत्येति गुणगुणिनौक्षेत्रक्षेत्रज्ञावनित्यौ क्षेत्रज्ञस्यतुक्षेत्रान्निष्कृष्टोनिर्गुणोज्ञांशःसनित्यइत्यर्थः अनुशुश्रुमसाक्षीचेताकेवलोनिर्गुणश्चेतिश्रुतवंतोवयं ॥ १८ ॥ एषक्षेत्रज्ञः साक्षित्वत्यागेनक्षरोयदाऽसंप्रज्ञातोभवतितदेतिशेषंस्पष्टं ॥ १९ ॥ प्रकृतेःपरिवर्जनात्प्रविलापनान्नतुशास्त्रजज्ञानमात्रात् बुध्यतिअपरोक्षीकरोति ॥ २० ॥ पृथक्चैवापृथक्चहेत्यस्योत्तरमाह तदैषइति तत्त्वतांआरोपशून्यतां चिदचिद्ग्रंथिरपृ

Digitized by Google